

Kis Krisztián Bálint

ÚJABB ADATOK SZÉKELYFÖLDI LEVENTÉKRŐL
ÉS LEVENTELEÁNYOKRÓL

BEVEZETÉS

A *Székelyföld* olvasói a folyóirat 2012. novemberi,¹ valamint 2015. júliusi² számában már olvashattak az 1940-ben, a második bécsi döntés értelmében Magyarországhoz törvényesen visszacsatolt észak-erdélyi terület néprajzi-történeti tájegységén, Székelyföld területén, magyar állami előírások alapján létrehozott országos szervezet, a Leventeintézmény helyi szervezeti tagjainak, a leventéknek és a leventeleányoknak a sokrétű tevékenységéről. Mindjárt hozzá is kell tennünk: ezek az egyesületi események javarészt a második világháború idején, az akkori viszonyok között zajlottak.

Jelen írás olyan újabb adatokkal egészíti ki a korábbiakat, amelyek az eddig is sokat idézett *Szebb Jövőt!* című képes levente hetilapban közölt írásokból származnak. A mozaikos, néha csak egy-egy életképet fölillantó tárgyalás oka, hogy a második világháború forгатagában – és annak következményeként – mázsaszám semmisítették meg a kompromittálónak váló, összefüggő szervezeti iratanyagokat. A politikai helyzet változása következtében az egyesület vezető tisztségviselőire és nem ritkán gyermekkorú tagjaira gyakran még így is üldöztetés, számonkérés, szovjet kényszermunkatáborba száműzés vagy nem egy esetben halálos ítélet várt. Az anyaország területén az 1920-as évektől települési, sőt tanyakörzeti szinten is megszervezett levente-egyesületek célja – egyebek mellett – az 1920. évi trianoni békediktátummal megcsonkított történelmi, más néven Nagy-Magyarország erkölcsi és fizikai helyreállítása volt. Ezzel szemben a második világháborús magyar vereség nemcsak egy új ideológia uralomra jutásával, illetve a szovjet típusú politikai rendszer erőszakos kiépítésével járt együtt,

-
- 1 Kis Krisztián Bálint: Székelyföldi leventék és leventeleányok. *Székelyföld*, 2012. 11. sz. 82–110. p.
 - 2 Kis Krisztián Bálint: Adalékok a székelyföldi levente-egyesületek történetéhez. *Székelyföld*, 2015. 7. sz. 104–118. p.

hanem többek között ezen ifjúsági szervezet megtagadásával, elítélésével és feledésre kárhozzátásával is: a Leventeintézményt a debreceni Ideiglenes Kormány 529/1945. számú rendeletének értelmében Hitlerbarát, fasiszta politikai, katonai jellegű szervezetté nyilvánították.

A fent vázolt körülmények között képtelenség teljes és részletes egyesülettörténetet írni. Éppen ezért olyan fontos a szerény mennyiségű, ráadásul teljesen szétszórt, ma már nehezen hozzáférhető szakmai vagy helyi kiadványokban megjelent, elvélve levéltárakban megbúvó, néha csak néhány mondatos, esetleg egyetlen képes beszámolót tartalmazó adatok összegyűjtése és rendszerezése. Szerény eszközeinkkel immár harmadszor teszünk kísérletet arra, hogy ennek a helytörténeti szempontból mégis oly fontos és nélkülözhetetlen gyűjtőmunkának legalább egy kis részét elvégezzük.

A felvetett témát az 1944. évi magyar állami közigazgatás rendszerét követve tekintjük át, azaz a négy érintett vármegyén belül települési szintenként, a vármegyeszékhelytől a megyei (jogú) városon és a járásszékhelyen át haladunk az „egyszerű” városi vagy községi szint irányába. Az elmúlt idők elhallgatott eseményeit, szereplőit, szervezeteit azért ajánlatos vizsgálunk, mert megismerésük önmagunk jobb megértését segíti elő, ezáltal pedig identitásunk megőrzésének fontos eszköze lehet.

A székelyekkel és Székelyfölddel írásban és képben külön lapszámokban foglalkoztak a *Szebb Jövőt!* hasábjain. Petőfi Sándor *A székelyek* című verséhez külön illusztráció is készült, aztán *Véreink: a határvédő székelyek* címmel Márkus Mihály illusztrált írását közölték. Itt olvashatunk első ízben arról is, hogy a nagy múltú budapesti Ganz-gyár leventecsapata 1943 nyarán székelyföldi utat tett. A korabeli sepsiszentgyörgyi sebesvonattal érkező negyvennégy fővárosi levente tíz napot töltött Székelyföldön. Az első megálló Gyergyószentmiklós volt – a városba teherautó vitte be a leventéket. A Gyilkos-tó és a Békás-szoros következett, az ugyancsak kihagyhatatlan Oltárkövel. A lapszám külön tárgyalja a szélesebb értelemben vett erdélyi havasokat, valamint bemutatja Erdély földrajzi központját, Kolozsvárt, a „kincses várost” is. Itt rendezték meg 1943 szeptemberében azt a leventeünnepséget is, melyen mintegy háromezer levente vett részt. A korabeli Magyarország legmagasabb hegycsúcsa is Székelyföldön volt: a kormányzóról elneve-

zett Horthy Miklós-csúcs³ akkori mérések szerint 2305 méter magas volt. Budapesti leventék másik, harmincfős csoportja (ebből 14 levente-teleány és 16 levente) itt egy vasból készült keresztet állított 1943 folyamán.⁴ Egy későbbi lapszám címlapján közölt fotót a Horthy-csúcsról – ekkor a TÉBE (a budapesti székhelyű Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete) levente-egyesületi tagjai jártak itt.⁵ Más lapszámokban folytatódik a fővárosi Ganz-gyár leventéinek székelyföldi körútjáról készült beszámoló – a Csíki-medence, benne annak központja, Csíkszereda ismertetésével. A kirándulás Tusnádon,⁶ majd Sepsiszentgyörgyön folytatódott.⁷ Ezután Kovászna fölkeresése és megismerése következett.⁸ A tartalmas kirándulás legtávolabbi pontja Kommandó volt.⁹

1943 nyarán a Levente Egyesületek Országos Központja (LOK) és a Magyar Birkózó Szövetség levente edzői tanfolyamot rendeztek. Az augusztus 28-án lezajlott vizsgák eredményei alapján a következő székelyföldi oktatók nyertek képesítést levente birkózó edzések megtartására: Bardócz Árpád (Székelyudvarhely), Incze Gábor (Marosvásárhely), Simon István (Gyergyószentmiklós).¹⁰

A Leventeintézmény legfőbb vezetője ősszel szintén székelyföldi körutat tett, mégpedig egy hét időtartamban. Vitéz Béldy Alajos altábornagy, az Ifjúság Honvédelmi Nevelésének és a Testnevelésnek Országos Vezetője (korabeli hivatalos betűróvidítéssel: IHNETOV) 1943. „október 18-án érkezett Sepsiszentgyörgyre, ahol katonazenekar, levente- és levente-teleány díszszakaszok fogadták. Este tábortűzet rendeztek tiszteletére.” Béldy nemcsak a helyi levente-egyesületeket kereste föl, hanem meglátogatta a Székely Nemzeti Múzeumot is. Másnap Eresztvénybe utazott, Gábor Áron szobrának leleplezési ünnepségére,

3 Neve napjainkban: Nagy-Pietrosz-csúcs.

4 Petőfi Sándor: A székelyek. Márkus Mihály: Véreink: a határvédő székelyek. Béldy Dénes: Barangolás a kincses városban. Ölbey Irén: Erdélyi havasok. Borsi Lőrinc: Ganz-leventék székelyföldi útja. Vaskereszt áll a csúcson! Biró András: Levente ünnep Kolozsvárott. *Szebb Jövőt!* 1943. 41. sz. 2–8., 12., 13. p.

5 Kovács László: TEBE-leventék a Horthy-csúcson. *Szebb Jövőt!* 1943. 49. sz. 2. p.

6 Borsi Lőrinc: Ganz-leventék székelyföldi útja. *Szebb Jövőt!* 1943. 42. sz. 7–8. p.

7 Uo. 1943. 43. sz. 8. p.

8 Uo. 1943. 44. sz. 8. p.

9 Uo. 1943. 45. sz. 6. p.

10 Testedzés. *Szebb Jövőt!* 1943. 44. sz. 16. p.

majd megszemlélte a Kovásznai Levente-egyesületet.¹¹ Zabolán is beszédet intézett a helyi leventékhez és leventeleányokhoz, majd innen átment Kézdivásárhelyre. Ozsdolán nemcsak az új leventeotthont, hanem a levente gyakorlóteret is megtekintette, de Málnáson és Málnásfürdön is megfordult. Csíkszeredában a leventeoktatást, Csík-somlyón a ferences rendházat, a tanítóképzőt és a KALOT helyi szervezetét látogatta meg. A Csíkcsicsóhoz tartozó Hargitafürdő és Szentegyházásfalva után Székelyudvarhelyen intézett újabb beszédet a leventékhez. Egyúttal megszemlélte a helyi leventeotthont is. Majd Nagyalambfalva, Székelykeresztúr, Szentábrahám, Erdőszentgyörgy és Ákosfalva leventéinek meglátogatása következett. A délután Marosvásárhelyen ünnepséggel telt el. Vasárnap Szászrégenben fejeződött be a hivatalos szemlekorút.¹²

A *Székelyföld arca* címmel egy másik lapszámban olvashatunk rövid, de annál tartalmasabb cikket. Ahogy a korabeli időszakban, 1943-ban látták a hagyományos székely közigazgatás, a székek rendszere szerint (1876-ban ezekből lett a négy székelyföldi vármegye): „A legélesebben talán Marosszék válik el a többi három székely széktől. Külsejében és lelkében egészen más... Marosszék gazdag, egyes részein még a szőlő is megterem, amivel szemben például Csík a hegyi koldusok országa. Termőtalaja igen csekély, csak ásványvíze és fája van, de ez azután bőségesen. Viszont egyetlen terménye sincs, amivel magát el tudná látni. Udvarhely és Háromszék már gazdagabb, különösen Háromszék, amely jelentékeny termőterületet mondhat magáénak. Székelyföldön akármerre megyünk, várak romjait találjuk a hegygerinceken... Csík és Háromszék különösen magán hordja a határszélség jellegét. Mindkét vármegyében templomerődök őrzik a múltat... A különbség csak annyi, hogy Csík sugarasabb és naposabb. Valami örök kedvesség csillog Csík községein. Háromszék a negyvennyolcas vármegye.”¹³ A folyóirat hasábjain 1944. év elején a csángókról is jelent meg képes történeti beszámoló.¹⁴

11 Vitéz Bély Alajos altábornagy székelyföldi körútja. *Szebb Jövőt!* 1943. 44. sz. 10. p.

12 Vitéz Bély Alajos altábornagy a Székelyföldön. *Szebb Jövőt!* 1943. 45. sz. 10. p.

13 Holló Ernő: A Székelyföld arca. *Szebb Jövőt!* 1943. 43. sz. 6. p.

14 Holló Ernő: A csángók. *Szebb Jövőt!* 1944. 2. sz. 6. p.

1. MAROS-TORDA VÁRMEGYE

Bizonyosan részt vettek a vármegyeszékhelyen, Marosvásárhelyen 1943 őszén helyi leventék is azon a nagyszabású ünnepségen, amelyen a székely származású nagy keletkutató, Kőrösi Csoma Sándor egész alakos szobrát leplezték le, méghozzá az elsőt a korabeli Magyarországon. Az ünnepi beszédet egy oldalági leszármazott, Kőrösi Csoma Gyula mondta, aki a helyi polgári fiúiskola igazgatója volt. Egyúttal külön cikkben megemlékeztek Kőrösi szülőfalujáról, a Háromszék vármegyei Csomakőrösről is.¹⁵ A feltehetőleg darutollas leventesapkában őrt álló székely fiúkról a kovásznai Kőrösi Csoma Sándor Egyesület honlapján korabeli fénykép is látható.¹⁶ A második világháború alatt a románok által megrongált és azóta restaurált szobor napjainkban a Vársétányon áll.

Noha Szászrégen megyei (jogú) városa nem a történeti Székelyföld része, közigazgatási szempontból ennek a településnek a levente-egyesületét is itt tárgyaljuk. 1943 elején „Műsoros ünnepség keretében nyitották meg Szászrégenben a leventeotthont. Az otthonavató ünnepség meglepetése a szászrégeni magyar leventék fúvós zenekarának bemutatkozása, amely saját erejéből szerezte be a zenekar hangszereit.”¹⁷

A folyóiratnak köszönhetően azt is tudjuk, hogy a vármegye területén működött a geryeszegi 2. számú leventekörzet is. Az 1942. évi *Leventeifjúság Honvédkarácsonya* megnevezésű mozgalomról készült körzetparancsnoki beszámoló tanúsága szerint „a körzet területén 584 kg szeretetsomag és 291 darab játék készült a harcoló honvédek és azok gyermekei részére.” Külön kiemelték a vajdaszentiványi leventék jótékonyági tevékenységét, akik ezen belül 170 kg súlyú szeretetsomagot állítottak össze, valamint saját kezűleg 106 darab játékot készítettek. Az akkor hatszáz lelket számláló Kisillye leventéi ezenfelül 11 rászoruló családnak is eljuttattak egy-egy karácsonyi ajándécsomagot. A körzethez tartozó települések közül név szerint említették még Erdőcsipád, Marosjára, Geryeszeg, Toldalag, Körtvélyfája, Magyar

15 Kőrösi Csoma Sándor szobra Marosvásárhelyt. Holló Ernő: Látogatás Kőrösi Csoma Sándor szülőfalujában. *Szebb Jövő!* 1943. 42. sz. 4. p.

16 *Köztéri szobrok, domborművek, fafaragások* (<https://csomaegyesulet.hu/kozteri-szobrok-dombormuek-fafaragások>) (Utolsó letöltés: 2023. 11. 4.)

17 Levente-élet. *Szebb Jövő!* 1943. 7. sz. 6. p.

Péterlaka, Marostelek leventéinek és leventeleányainak jótékonyági gyűjtőmunkáját. A körzet településeinek leventéi további 10 708 pengő 18 fillér adományt gyűjtöttek össze és küldték be a központba.¹⁸

A backamadarasi leventeleányokról az 1942. évi *Leventéifjúság Honvédkarácsonya* mozgalomhoz kapcsolódóan a leventesajtó hasábjain fénykép jelent meg, amint „sütnek-főznek”.¹⁹

1944 első felében „a 42 főből álló bordosi leventecsapat a bombakárosultaknak 66 P-t²⁰ gyűjtött egymás között. Ugyancsak a saját szorgalmukból és költségükön állított hősi emlékmű előtt jól sikerült leventenapot rendeztek, amelyen a község egész lakossága részt vett.”²¹

Egy székelykáli leventeleány-vezető beszámolójából tudjuk, hogy 1942/43 telén „reményen felüli eredménnyel végeztük a »Honvédkarácsony« második részét [értsd: II. ütemét], a szeretetcsomag gyűjtését. Négy-négy leventeleánnyal indultunk el gyűjtésre. Olyan szegény családok is adtak, akiktől nem is kértünk. Az egész falu egy szívvel, egy akarattal mozdult meg, és adta, hozta az ünnepi süteményeiből, ételeiből félretett jó falatokat drága honvédeink részére. Az eredmény 6 láda csomag, [mindösszesen] 232 kg súlyú.”²²

2. CSÍK VÁRMEGYE

A Gyergyóalfalui Levente-egyesület saját székházát, ún. leventeotthonát a helyi egyházi vezetés közreműködésével 1942 végén avatták föl. Az ünnepségről fényképfelvétel is megjelent a korabeli leventesajtóban.²³ A jeles eseményre napra pontosan november 20-án került sor, „amelyen 700 székely levente örült annak, hogy a családi otthon mellett másik otthona is nyílt... Ugyanakkor avatták fel Gyergyóalfalun a leventerádiót is.”²⁴

18 A mozgalom hírei. *Szebb Jövőt!* 1943. 15. sz. 8. p.

19 A mozgalom hírei. *Szebb Jövőt!* 1943. 7. sz. 7. p.

20 Magyarország két világháború közötti pénznemét, a pengőt (P) és váltópénzét, a fillért (f) 1926. december 27-én hozták forgalomba (1 P = 100 f). Viszonyításul: 1941-ben egy kezdő egyetemi tanár havi fizetése 574, egy középiskolai tanáré 226, egy elemi iskolai tanítóé 163 P volt.

21 Hírek. *Szebb Jövőt!* 1944. 27. sz. 12. p.

22 Leventeleányok munkája a Mozgalomban. *Szebb Jövőt!* 1943. 7. sz. 8. p.

23 Levente-élet. *Szebb Jövőt!* 1942. 52. sz. 13. p.

24 Hírek. *Szebb Jövőt!* 1943. 1. sz. 12. p.

3. UDVARHELY VÁRMEGYE

A vármegyeszékhely szervezetével, a *Székelyudvarhelyi Levente-egyesület* tagjaival kapcsolatban nem közvetlen, hanem közvetett újabb információkra derült fény – egy helyi kereskedő pénzügyi visszaélésére és annak következményeire. Hirsch Rudolf kereskedő a leventejelvényeket a szokásos árhoz képest jóval drágábban, 80 és 90 filléres áron kínálta. „A [helyi bírósági] tárgyaláson igazolták a leventék azt, hogy közülük a legszegényebbeknek is uzsoraáron adta el a jelvényeket. A törvényszék... [a] rövidárkereskedőt üzérkedés vétségében bűnösnek mondotta ki...” A büntetés 14 napi fogház és háromezer pengő mellékbüntetés lett. Egyúttal a levente felségjelvények árusításától is eltiltották Hirschet, és kötelezték arra, hogy „az ítélet rendelkező részét üzletének kirakatában féleven keresztül kifüggesztve tartsa.”²⁵ Tegyük hozzá nyomban: hasonló esetek országszerte előfordultak.

Egy alsósófalvai leventeleány-vezetőnő 1943. évi beszámolójából a következők derülnek ki: „Küldjük a csomagokat, amelyeket leányaim olyan nagy buzgalommal szedtek össze. Előrebocsátom, hogy Erdély legszegényebb részén dolgozom, lehet, hogy más helyen több az értéke anyagilag, de ezt a szívünkkel csináltuk.”²⁶ A felsősófalvai leventeleányok csoportját ugyanebben az évben a helyi „Hősök emlékművénél” fényképen örökítették meg.²⁷

A Homoródalmási Levente-egyesület női szakosztályának tagjai 1942 tavaszán – a *Leventeleányok a honvédekért* programhoz csatlakozva – 200 db cigarettát küldtek a harcoló honvédeknek a Magyar Vöröskereszt gyűjtésével és közvetítésével.²⁸

4. HÁROMSZÉK VÁRMEGYE

A háromszéki Bereck község neve a *Szebb jövőt!* több számában is előfordul. Az „Ágyúöntő” című cikk az itt született Gábor Áron legendás alakját eleveníti föl. A vonatkozó lapszám a berecki szülőházról korabeli fényképet is közölt.²⁹ Aztán a község 1944 tavaszán „hathetes szövőtanfolyamot rendezett a leventeleányoknak. Március 1-jén a leányok

25 Leventejelvénydrágító méltó büntetése. *Szebb Jövőt!* 1943. 27. sz. 8. p.

26 Leventeleányok munkája a Mozgalomban. *Szebb Jövőt!* 1943. 7. sz. 8. p.

27 Hírek. *Szebb Jövőt!* 1943. 40. sz. 13. p.

28 Leventeleányok. *Szebb Jövőt!* 1942. 18. sz. 11. p.

29 Holló Ernő: Az „Ágyúöntő”. *Szebb Jövőt!* 1943. 29. sz. 4. p.

szavalóversenyt rendeztek, melyen az I., III. és IV. díjat a leventeleány-csapat nyerte meg. Most kezdték meg a leányok a vöröskeresztes házi betegápolási tanfolyamot is, ezenkívül vállalták a kórházban és a napközi otthonban az ügyeletes szolgálatot...”³⁰

A Kézdiszentkereszti Levente-egyesület női szakosztályának tagjai 1942 tavaszán – a *Leventeleányok a honvédekért* programhoz csatlakozva – 100 pengő készpénzadományt küldtek a harcoló honvédeknek a Magyar Vöröskereszt gyűjtésével és közvetítésével.³¹ A főt említett Kovásznai Levente-egyesület zenekarának vezetőit, tagjait és felszerelését a leventesajtó hasábjain 1943-ban nemcsak fényképen örökítették meg.³² A zenekar az előző év augusztus folyamán, 17 hangszerrel kezdte meg működését. Azt is tudjuk, hogy a leventék eredetileg nem tudtak kottát olvasni. Egy év leforgása alatt a hangszerek száma tíz teljesen új beszerzésű hangszerrel gyarapodott, a leventezenekar pedig egyre sikeresebbé vált.³³

Középajta községből név szerint ismerünk egy leventeleányt, Péter Piroskát. *Üzenet Erdélyből* című beszámolójából tudjuk, hogy a helyi leventeleány-csapat még 1941-ben jött létre, de a korabeli viszonyok között csak 1943-ban sikerült a leventékkel együtt leventeotthont kialakítani. „A fiúk bevakolták, alátéglázták az épületet. A leányok meszeltek, súroltak, ablakot mostak... Két nap alatt az omladozó épület újjászületett.” A leventeotthon feliratot székely motívumokkal keretezték. A berendezést is az ifjak készítették: „A fiúk faragták a bútort, festették az alapot. A leányok mintát tettek rá, s azt kifestették az ősi népművészet szívdarabos színpompájával. A hatalmas rádiót gyűjtéssel, közadakozásból szerezték” be. A függönyöket is maguk szabták-varrták.³⁴ Sajnálatos módon a lapban nem közöltek képet az elkészült épületről.

UTÓSZÓ

A *Szebb jövőt!* – amint az eddigiekből is láthattuk – igen fontos információkat tartalmaz az 1940 és 1944 közé eső időszak székelyföldi

30 Hírek. *Szebb Jövőt!* 1944. 21. sz. 12. p.

31 Leventeleányok. *Szebb Jövőt!* 1942. 18. sz. 11. p.

32 Hírek. *Szebb Jövőt!* 1943. 40. sz. 11. p.

33 A kovásznai levente zenekar működésének évfordulója. *Szebb Jövőt!* 1943. 41. sz. 12. p.

34 Péter Pirokska: *Üzenet Erdélyből. Szebb Jövőt!* 1943. 37. sz. 11. p.

levente-egyesületeinek tevékenységével kapcsolatban. Maros-Torda vármegye területéről nem kevesebb mint tizenhat, Csík vármegyéből négy, Udvarhely vármegyéből nyolc, Háromszék vármegye területéről tíz település leventéi, illetve leventeleányai mutatkoztak be a lapban, amelyben – legalább az említés erejéig – összesen mintegy harmincnolc levente-egyesületről olvashatunk.

*Utolsó vacsora 4., 2015
(olaj, vászon, 180 x 200 cm)*